

Loimaa Palmusmäki

Aurinkovoimahankkeen arkeologinen inventointi 2024

Ville Laakso
Maanala Oy

MAAN
ALA

Sisälllys

Tutkimuksen perustiedot	3
1. Tausta ja tutkimustehtävä.....	4
2. Lähtötilanne ja menetelmät.....	4
3. Havainnot	6
3.1. Aiemmat arkeologiset tiedot ja historialliset lähteet.....	6
3.2. Maastohavainnot.....	8
3.2.1. Topografia ja yleiset havainnot.....	8
3.2.2. Inventointikohteet	12
1. Loimaa Kraatarinniitunnotko	12
4. Lähteet	15
5. Yhteenveto	15

Kohdeluettelo

Nro	Nimi	Tyyppi	Ajoitus	N	E	Suojeluehdotus
1	Loimaa Kraatarinniitunnotko	Röykkiö	Pronssikautinen tai rautakautinen	6761170	295156	Kiinteä muinaisjäännös

Tutkimuksen perustiedot

Kohde: Loimaan Palmusmäen aurinkovoimahankkeen suunnittelualue

Tutkimuksen tyyppi: arkeologinen inventointi

Tavoite: selvittää, onko alueella arkeologisia kohteita

Kenttätöaika: 30.4., 1.5. ja 4.–5.5.2024

Tutkijat: FT Ville Laakso, Maanala Oy

Tilaaaja: Sweco

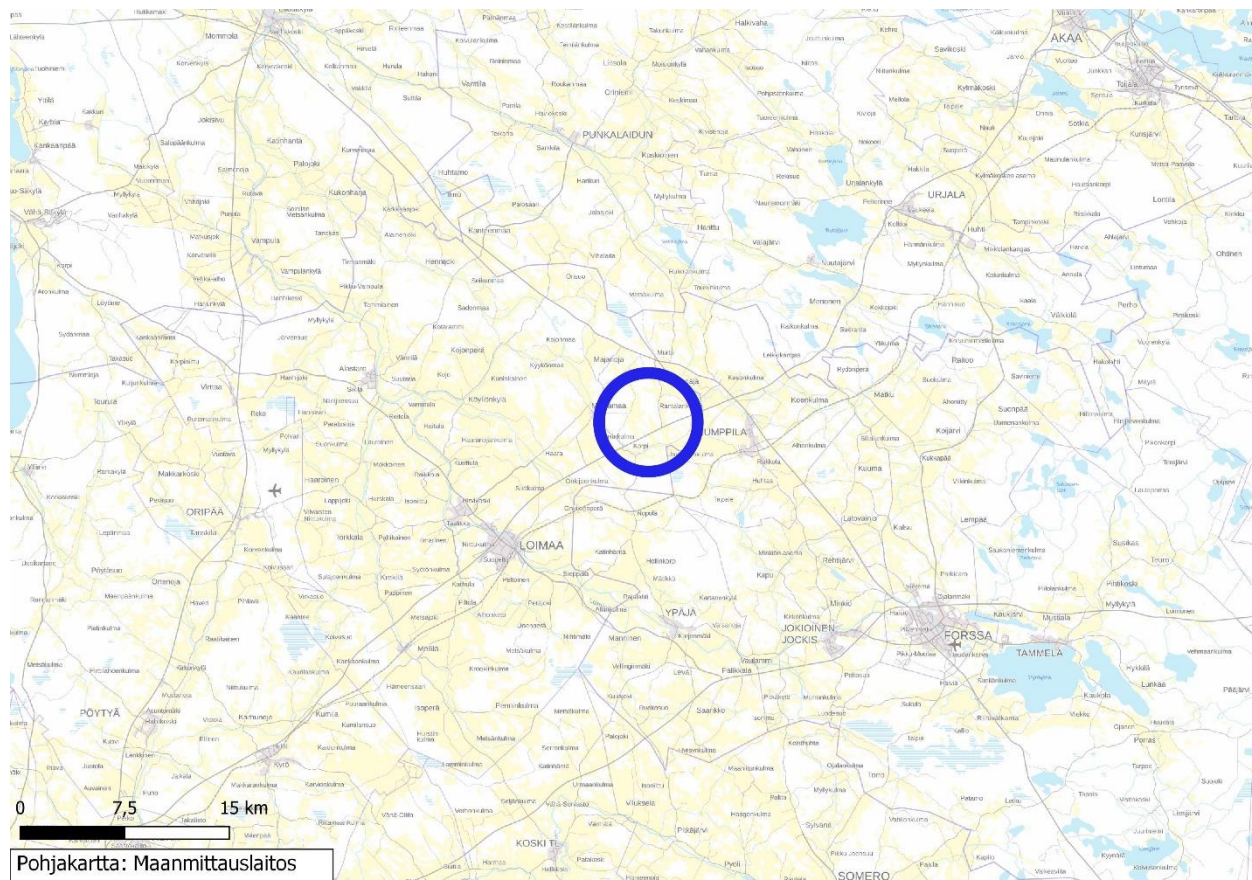
Alkuperäinen arkistoaineisto digitaalisine valokuvineen: Maanala Oy. Raporttikopiot pdf-muodossa: Museoviraston arkisto, alueellinen vastuumuseo ja työn tilaaja.

Raportin karttakoordinaatit: ETRS-TM35FIN (N 2000)

Aiemmat arkeologiset tutkimukset: inv. Maarit Lönnberg 1973, inv. Ville Laakso 1999–2000, inv. Antti Bilund, Timo Sepänmaa ja Timo Jussila 2011

Tutkimuksessa talletetut esinelöydöt ja näytteet: –

Tulos: inventoinnissa todettiin yksi arkeologinen kohde, ilmeinen pronssi- tai varhaisrautakautinen hautaröykkiö. Se arvioitiin kiinteäksi muinaisjäännekseksi.

Kuva 1. Tutkimusalueen sijainti sinisellä ympyröitynä.

Kansikuva: Laajinta inventointialuetta voimajohtolinjan alla Kurkisuonkulman suuntaan.

1. Tausta ja tutkimustehtävä

Palmusmäen alueelle, noin 13 km Loimaan kaupungin keskustasta koilliseen, valmisteltiin vuonna 2024 aurinkovoimahanketta. Hankealueen laajuus oli noin 200 hehtaaria (ks. kuvaa 2).

Sopimus hankkeeseen liittyvän arkeologisen inventoinnin tekemisestä solmittiin Sweco Finland Oy:n ja Maanala Oy:n välille 24.4.2024. Selvityksen vastuuhenkilö oli arkeologi FT Ville Laakso, joka teki myös maastotyön neljän päivän aikana keväällä 2024.

Selvitysalue koostui neljästä erillisestä voimala-alueesta ja niiden välisistä sähkönsiirtolinjoista (ks. kuvaa 3).

Alueelta ei ennen vuoden 2024 inventointia ollut rekisteröity arkeologisia kohteita.

Inventoinnin tavoitteena oli selvittää riittävällä tarkkuudella, onko alueella arkeologisia kohteita.

2. Lähtötilanne ja menetelmät

Loimaan alueeseen on aiemmin kohdistunut kaksi arkeologista yleisinventointia (Minna Lönnberg 1973 ja Ville Laakso 1999–2000). Jälkimmäinen tutkimus ei raportin kartan perusteella ole kohdistunut vuoden 2024 hankealueeseen ja on todennäköistä, että tilanne on sama vuoden 1973 inventoinnin osalta.

Tutkimusalueen läpi kulkevaa voimajohtolinjaa on inventoitu vuonna 2011 (Bilund *et al.*), mutta kyseisen hankkeen maastotyön ulottuminen vuoden 2024 inventointialueelle on epävarmaa.

On selvää, että ennen vuoden 2024 inventointia ei kohdealue ole ollut järjestelmällisen arkeologisen inventoinnin kohteena.

Vuoden 2024 inventoinnissa etsittiin kaikenlaisia tyyppejä ja -ikäisiä arkeologisia kohteita,

mutta kohdealuetta pidettiin erityisen potentiaalisena elinkeinohistoriallisten kohteiden, esimerkiksi tervahautojen tai hiilimiilujen, osalta.

Inventointi aloitettiin tausta- ja arkistotutkimuksella, jossa käytiin läpi relevantit historialliset kartat, tutkimuskirjallisuus ja erilaisia arkeologisia ja historiallisia arkistoaineistoja.

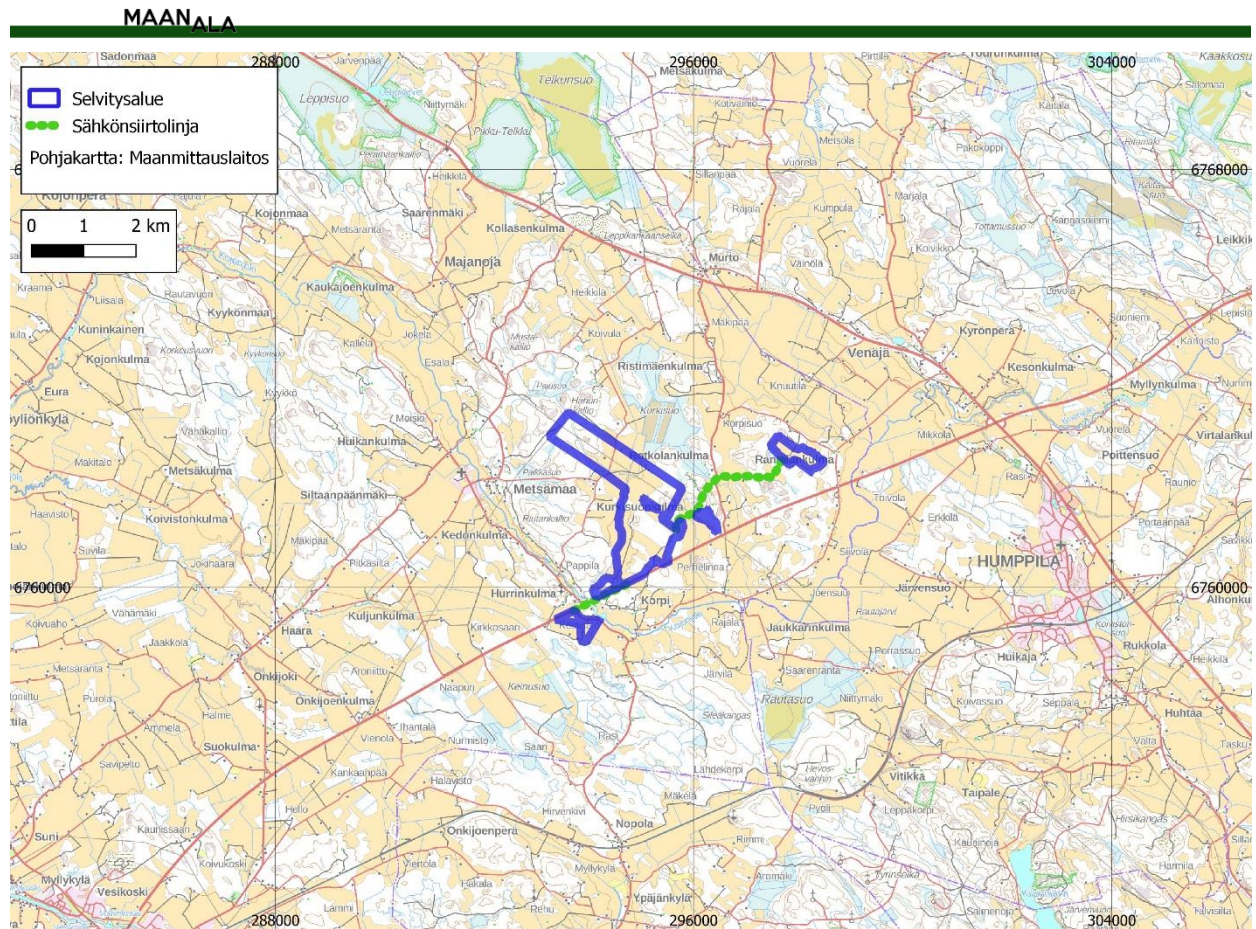
Työvaiheessa koko hanke-alue tutkittiin karttanalyysien, Maanmittauslaitoksen laserkeilausaineiston (5 pistettä neliömetrillä) sekä Geologian tutkimuskeskuksen maaperäkartta-aineiston perusteella. Lisäksi kiinnitettiin huomiota paikannimistöön ja tutkittiin Maanmittauslaitoksen historiallisia ilmakuvia (vanhin vuodelta 1948). Myös alueelliseen vastuuseen oltiin yhteydessä.

Esitöiden perusteella potentiaalisiksi katsotut alueet sekä laserkeilausaineistossa todetut anomaliat tarkastettiin maastossa. Lisäksi tarkastettiin sellaisia maastonkohtia, joilla saataisi esiintyä esityöaineistoissa esille tulematomia kohteita.

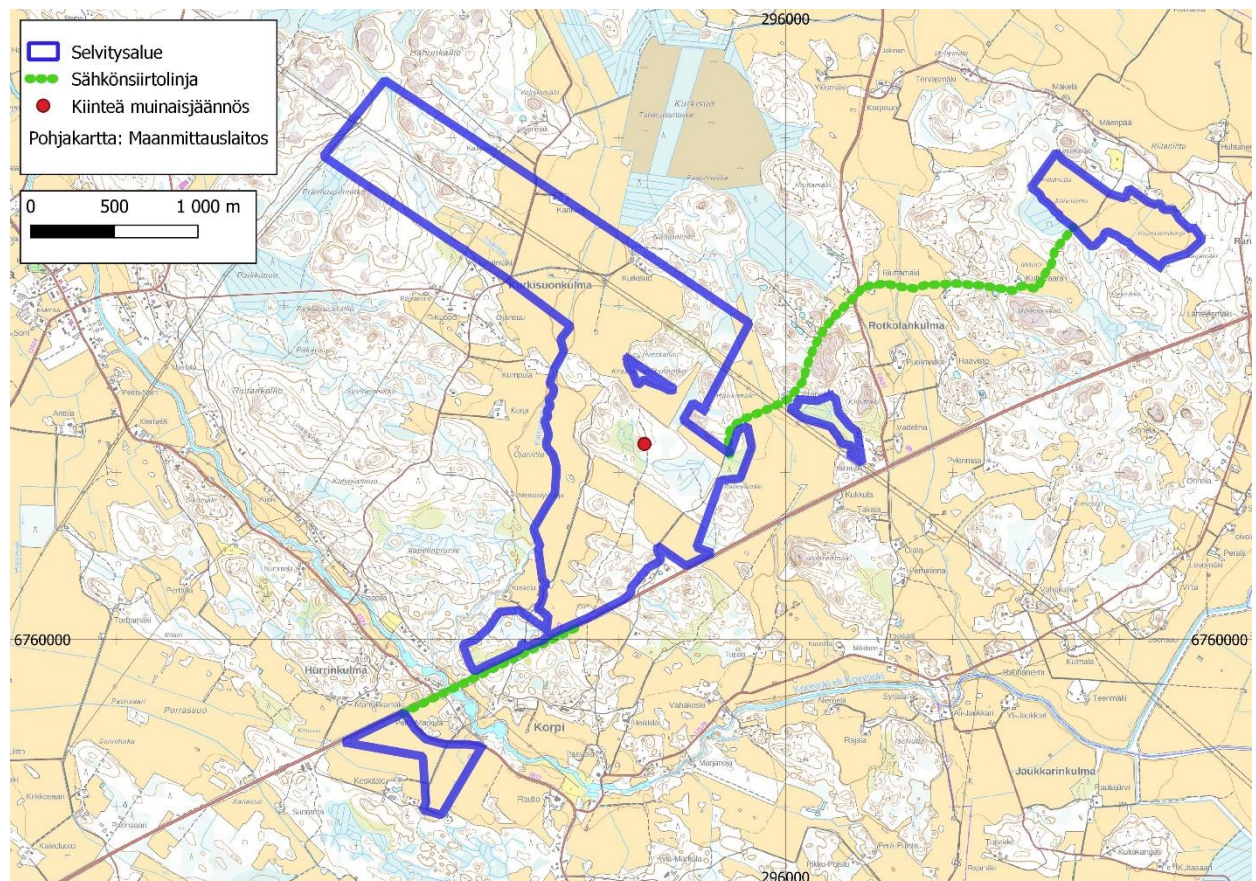
Maastotyössä käytettiin vakiintuneita arkeologisia kenttätömenetelmiä. Metsäalueita ja mulloksella olleita pelloja tarkasteltiin silmänvaraisesti. Potentiaalisiksi katsotuille alueille kaivettiin koekuoppia. Lisäksi käytettiin kevyttä maaperäkairaa. Maastotyö kohdistui suurimpaan osaan hankealueen niistä osista, jotka eivät olleet kosteikkoja tai kasvipeitteistä peltoa (ks. kuvaa 4 alla).

Inventointikohteet dokumentoitiin sanallisesti, valokuvaamalla ja mittauksin. Paikannukseen käytettiin GPS-laitetta. Havainto-olot olivat kaikkina maastotyöpäivinä säiden ja vuodenajan osalta erinomaiset.

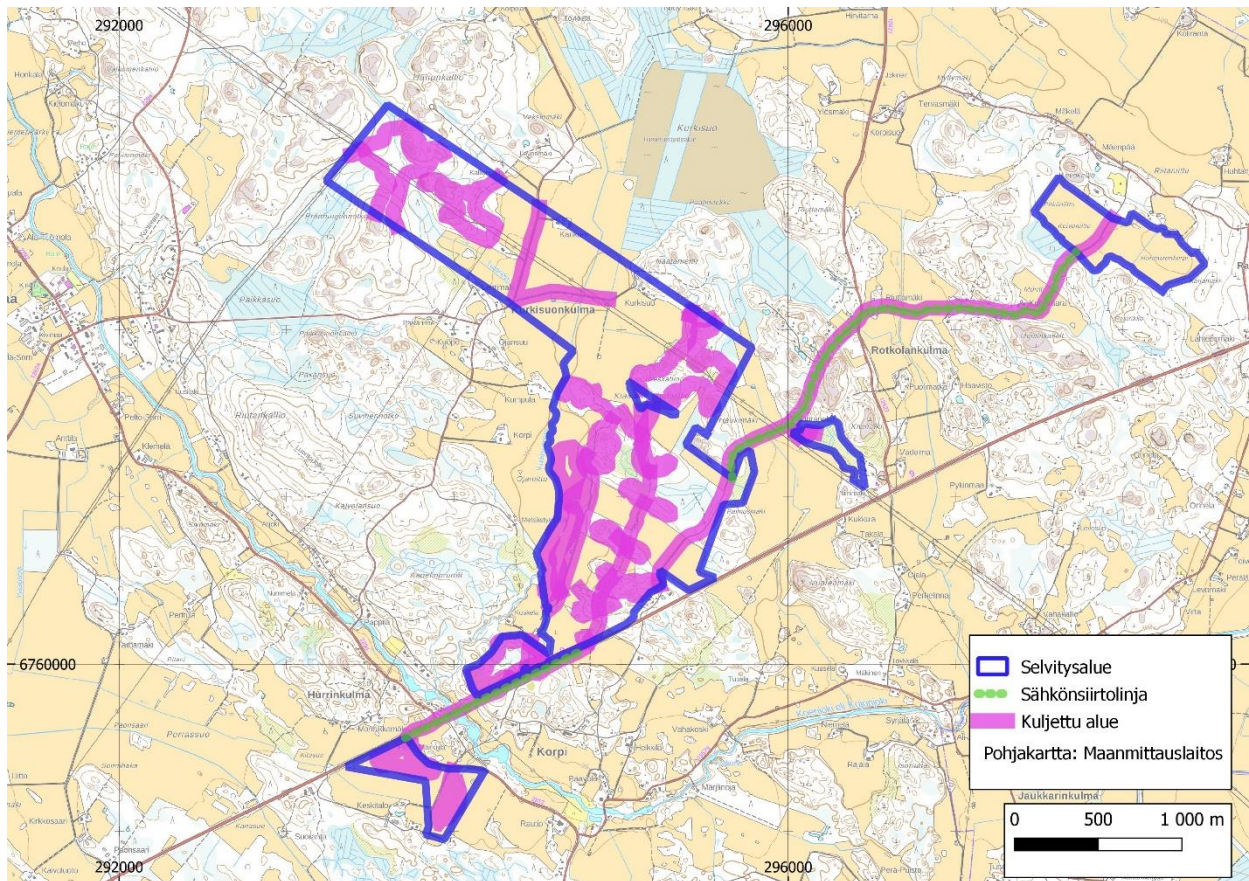
Käsillä olevan raportin kartat on tehnyt FM Johanna Rahtola. Maastotyön valmisteluun osallistui edellä mainittujen lisäksi arkeologi FM Siiri Tuomenoja.

Kuva 2. Selvitysalueet (rajattu sinisellä viivalla) ja niihin liittyneet sähkönsiirtolinjat (vihreällä).

Kuva 3. Tutkimusalueet ja kohteen 1 (Kraatarinniitunnotko) sijainti.

Kuva 4. Maastossa tarkastetut alueet (violetilla viivalla).

3. Havainnot

3.1. Aiemmat arkeologiset tiedot ja historialliset lähteet

Arkeologisia kohteita tai esinelöytöjä ei alueelta ollut tiedossa ennen vuoden 2024 inventointia. Lähimmät vanhastaan tunnetut muinaisjäännökset ovat kivikautisia asuinpaikkoja, jotka sijaitsivat parin kilometrin päässä Kojonjoen pohjoisrannoilla. Järvensuon laajalle ja tutkimuksellisesti merkittävälle asuinpaikka-kompleksille on matkaa viitisen kilometriä.

Loimijoki- ja Kojonjokilaakson kivikautisille asuinpaikoille on leimallista sijainti ympäristöään ylemmillä kumpareilla tai rinteillä. Esinelöydöistä päätelleen asutusta on ollut mesoliittiselta ajalta ainakin nuorakeraamiselle ajalle.

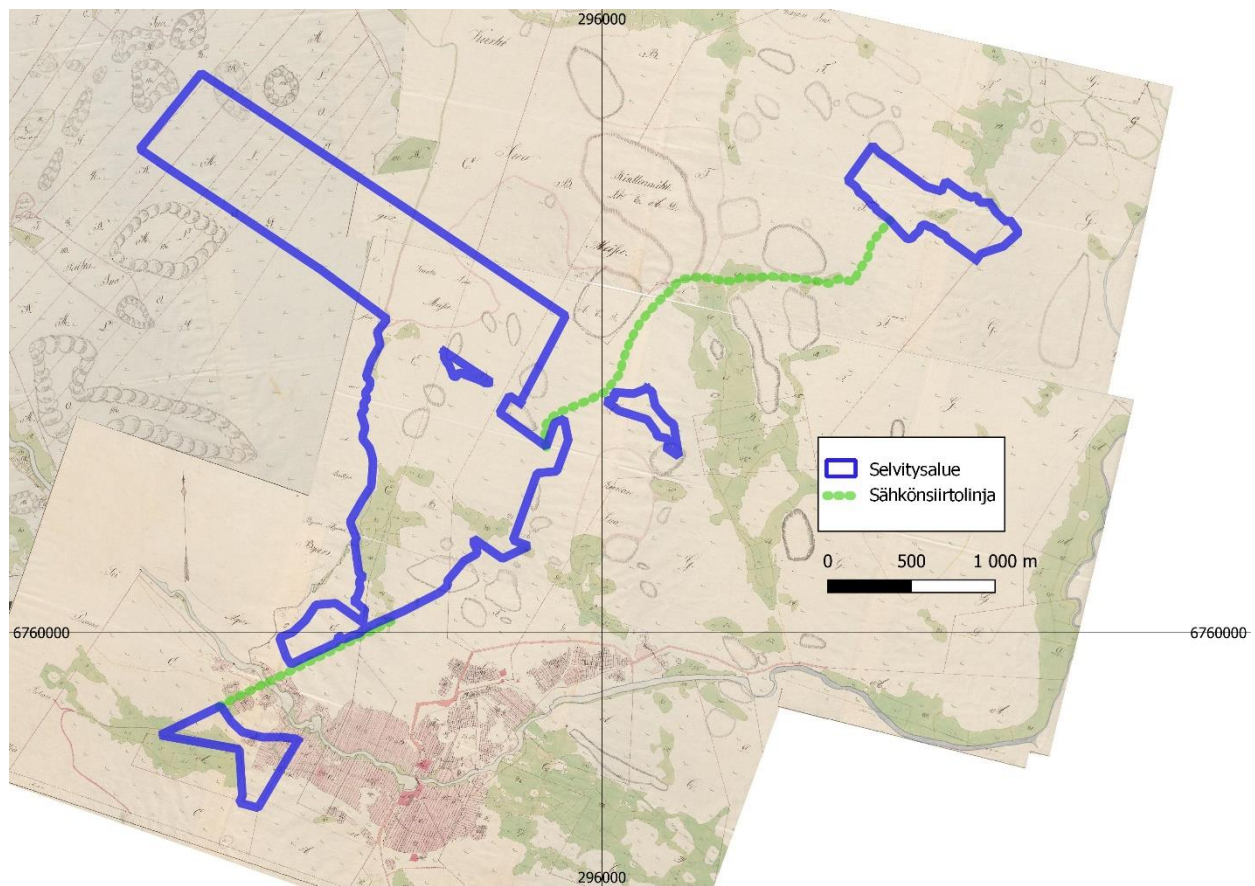
Metallikausien löydöt ovat lähialueilla hyvin harvinaisia. Lähin löytö on nuoremman rautakauden hevosenkenkäsolkki (KM 32098), joka on löytynyt noin neljän kilometrin päästä Majanojalta (Laakso 1999–2000: 33–34).

Historiallisena aikana vuoden 2024 hankealue on kuulunut Korpi-, Metsämaa- ja Kallio-nimiin maarekisterikyliin. Niiden asutus on alkanut viimeistään 1500-luvulla ja on ilmeisesti varhaisvaiheestaan lähtien sijainnut Kojonjoen rannassa (ks. esim. Laakso 1986: 49–62, 120).

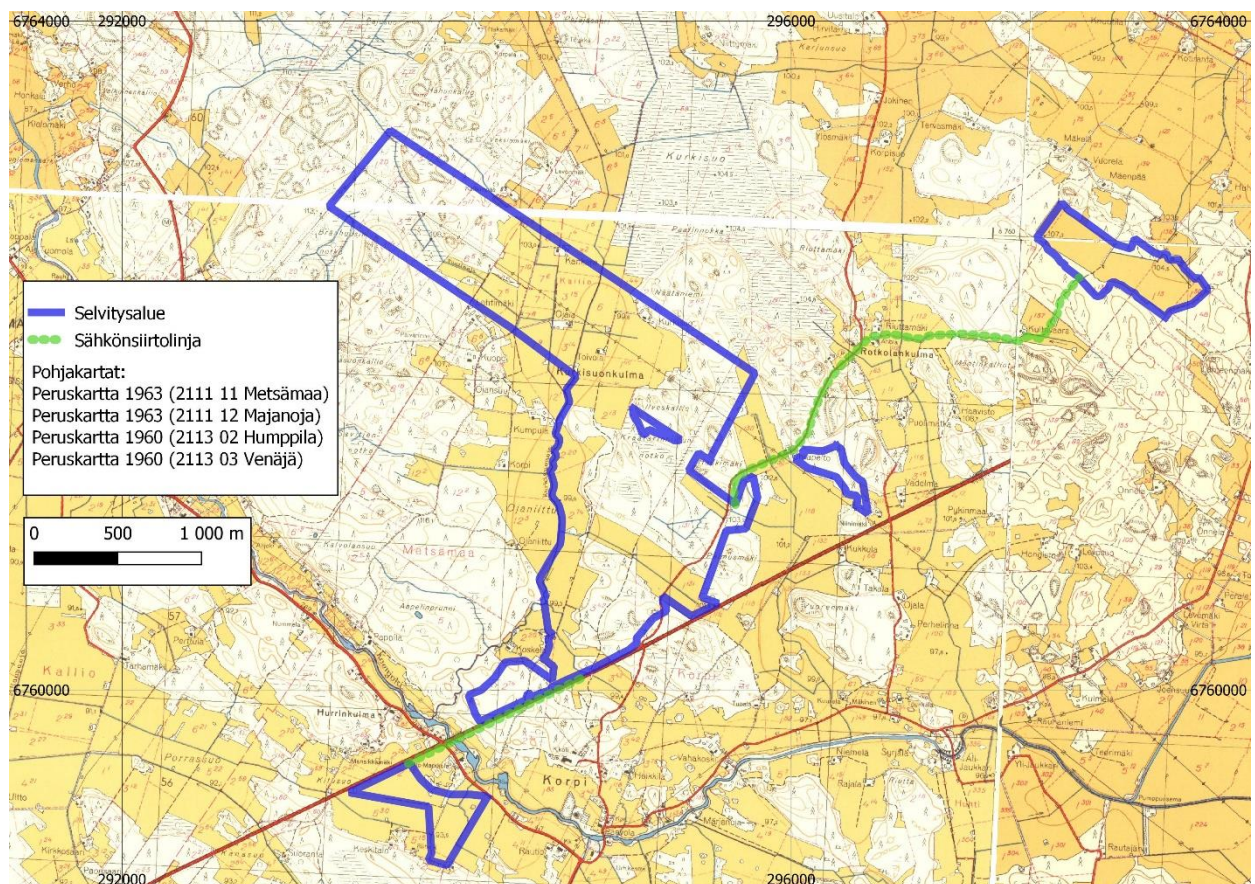
Inventointialueet ovat olleet kylien takamaita: metsää ja niittyä. Eteläisimmän inventointialueen itäinen syrjä on ollut pelloksi raivattuna jo 1700-luvulla (ks. kuvaa 5). Niittyjen ja muiden alavien savikkojen raivaus pelloiksi on edennyt erityisesti 1800-luvun kuluessa (ks. Senaatin kartta 1884).

Historiallisista kartoista pyrittiin inventoinnin yhteydessä paikallistamaan mm. historiallisia rajamerkkejä, mutta sellaisia ei ollut todettavissa. Kylien rajat ovat alueella olleet täysin suoria tai kulkeneet Kurkisuonojaa pitkin.

Kaiken kaikkiaan historiallisissa kartoissa ei todettu mitään mahdollisiin arkeologisiin kohteisiin viittaavaa.

Kuva 5. Inventointialueet 1700-luvun lopun isojakokartoilla (Wirzenius 1778–80; Wirzenius 1779). Harmaat alueet ovat metsää ja vihreät niittyjä. Punertavalla on merkitty pellot ja pihapiirit.

Kuva 6. Inventointialueet 1960-luvun peruskartoilla. Peltoalueet (keltaisella) ovat laajentuneet.

3.2. Maastohavainnot

3.2.1. Topografia ja yleiset havainnot

Kohdealue muodostuu metsämaista ja pelloista. Maaperä on Loimaan seudulle tyypilliseen tapaan pääosin moreenia – alavammilla paikoilla savea. Kalliopaljastumat ovat pienialaisia ja laakeita. Korkeuserot ovat maltillisia: alimmat maastonkohdat ovat tasolla 95 m mpy ja ylimmät kallionlaet noin 110 m mpy. Seutu on vapautunut vedestä mesoliittisen kivikauden aikana.

Ainoa mainittava nykyinen vesistö on pohjoisen–etelä-suuntainen Kurkisuonoja, joka laskee etelässä Kojonjokeen. Ojaa on perattu, jotta sen varsien kosteista niityistä on saatu peltoa.

Savikot on otettu tehokkaasti viljelykäyttöön. Inventointihetkellä suurin osa pelloista oli kasvipeitteisiä. Mulloksella olleita lohkoja tarkastettiin varsin laajasti; havainto-olot olivat niillä

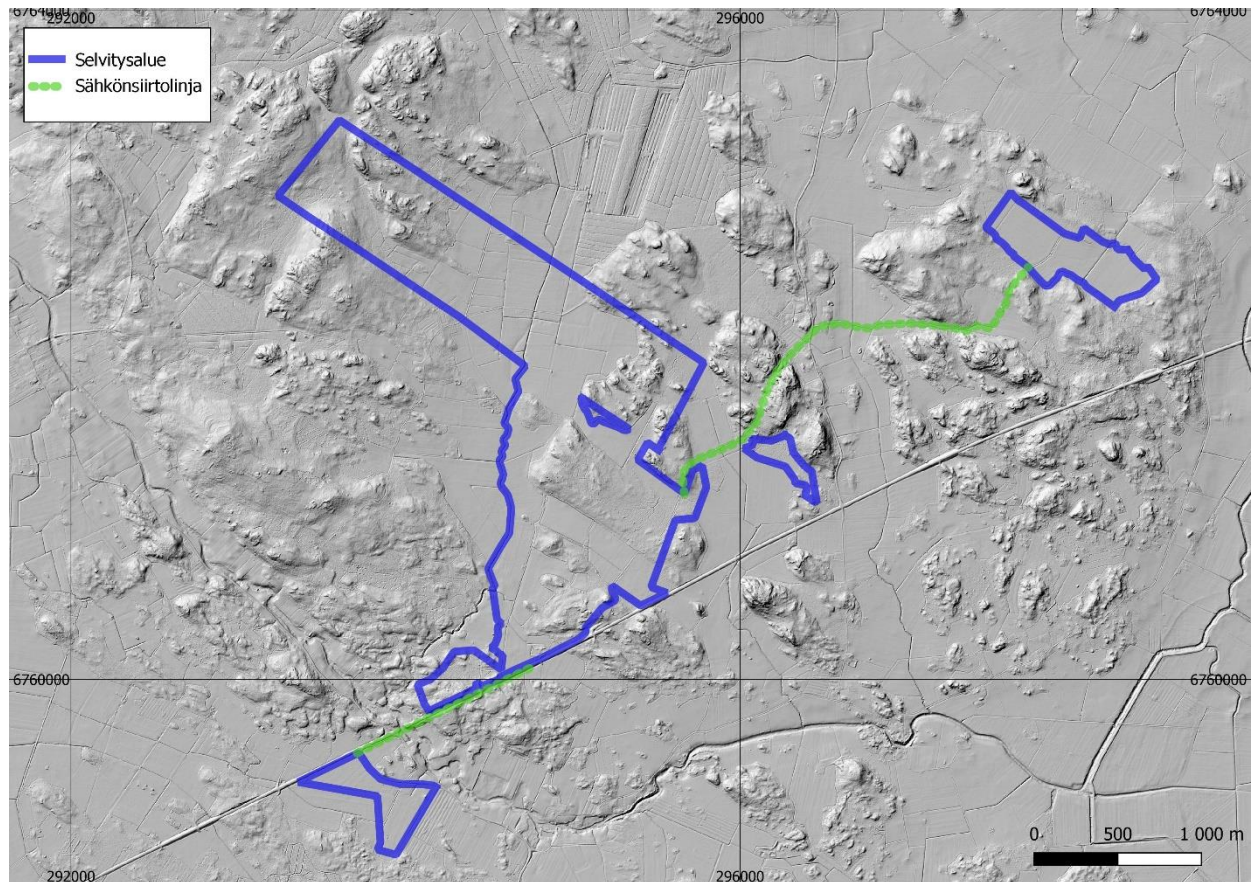
erinomaiset, sillä pelloja ei vielä ollut muokattu talven jälkeen.

Suurin osa pelloista on tasaisia ja siksi – seudun aiempien inventointihavaintojen nojalla – arkeologisten kohteiden esiintymistä niillä pidettiin epätodennäköisenä. Otoksena tarkastettujen lohkojen täydellinen löydöttömyys vahvisti ennakkokäsitystä entisestään.

Esihistoriallisen asutuksen osalta hankealue arvioitiin potentiaalisesti ennen muuta nuorake-raamisen kulttuurin asuinpaikkoja ajatellen. Niitä etsittiin koekuopittamalla muutamia mäensyrjiä Kurkisuonojan itäpuolella. Mitään asutukseen viittaavaa ei parhaimmilla vaikuttaneissa paikoissakaan havaittu.

Moreenikumpareita ja kallioita tarkastettiin erityisesti röykkiöiden varalta.

Kaikki laserkeilausaineistoissa erottuneet anomaliat osoittautuivat luontaisiksi tai aivan moderneiksi kaivannoiksi.

Kuva 7. Inventointialueiden korkeussuhteet Maanmittauslaitoksen ilmalaserkeilausaineiston perusteella.

Kuva 8. Eteläisimmän inventointialueen tasaista peltoa valtatie 9 eteläpuolella. Pohjoisesta.

Kuva 9. Koillisimman inventointialueen tasaista kasvipeitteistä peltoa (maastokartan Koivuniittu). Kaakosta.

Kuva 10. Kivistä metsämaastoa laajimman inventointialueen eteläpäässä.

Kuva 11. Hakuuaukeaa pienimmällä inventointialueella. Luoteesta.

Kuva 12. Laajimman inventointialueen koillisosaa Kurkisuonkulman suuntaan kuvattuna. Idästä.

Kuva 13. Laajimman inventointialueen luoteispäätä voimalinjan kohdalla. Kaakosta.

3.2.2. Inventointikohteet

1. Loimaa Kraatarinniitunnotko

(uusi kohde, ehdotetaan rekisteröitäväksi kiinteänä muinaisjäännöksenä)

Tyyppi: kivirakenteet/röykkiöt

Ajoitus: pronssikautinen tai rautakautinen

N 6761170 E 295156 Z n. 110 (GPS-mittaus)

Aiemmat tutkimukset: –

Aiemmat löydöt: –

Vuoden 2024 löydöt: –

Kohde sijaitsee noin 160 m pitkän ja 25 m leveän, ympäristöstään 1,5–2 m kohoavan, kalliomuodostuman eteläpäässä, noin 20 metriä metsätien lähimmästä reunasta länteen. Ympäristössä kasvaa nuorta mäntymetsää.

Paikalla on kalliopohjalle kasattu kiviröykkiö, jonka laajuus on 4 x 3 m ja suurin korkeus 0,4 m. Rakenteen reunat ovat epämääräiset ja sitä on selvästi pengottu ja purettu. Röykkiö on selvästi ihmisen tekemä.

Kiviaines on osin pyöristynyttä, osin särmiästä. Kivien halkaisija on 10–60 cm. Röykkiö on vahvasti jäkälöitynyt ja sammaloitunut.

Röykkiön keskellä on painauma, jonka laajuus on 50 x 70 cm ja syvyys 25 cm. Sen reunalla on kaksi kiveä toisiinsa nähden suorassa kulmassa muodostaen painanteen reunalle suoran kulman (ks. kuvaa 17 alla). Kyseessä näyttäisi olevan tarkoituksella laadittu päältä avoin laatikomainen rakenne, lähinnä tulisijan pesä tai hautaröykkiön paasiarkku. Uunille leimallista avointa päätyä ei rakenteessa kuitenkaan erotunut.

Inventoinnin yhteydessä poistettiin laatikko-maisen rakenteen pohjalta hieman sammalta. Sen alla todettiin hieman mineraalimaata; sen täytynee olla paikalle tarkoituksella tuotua. Hiiltä tai palaneita luita ei ollut havaittavissa.

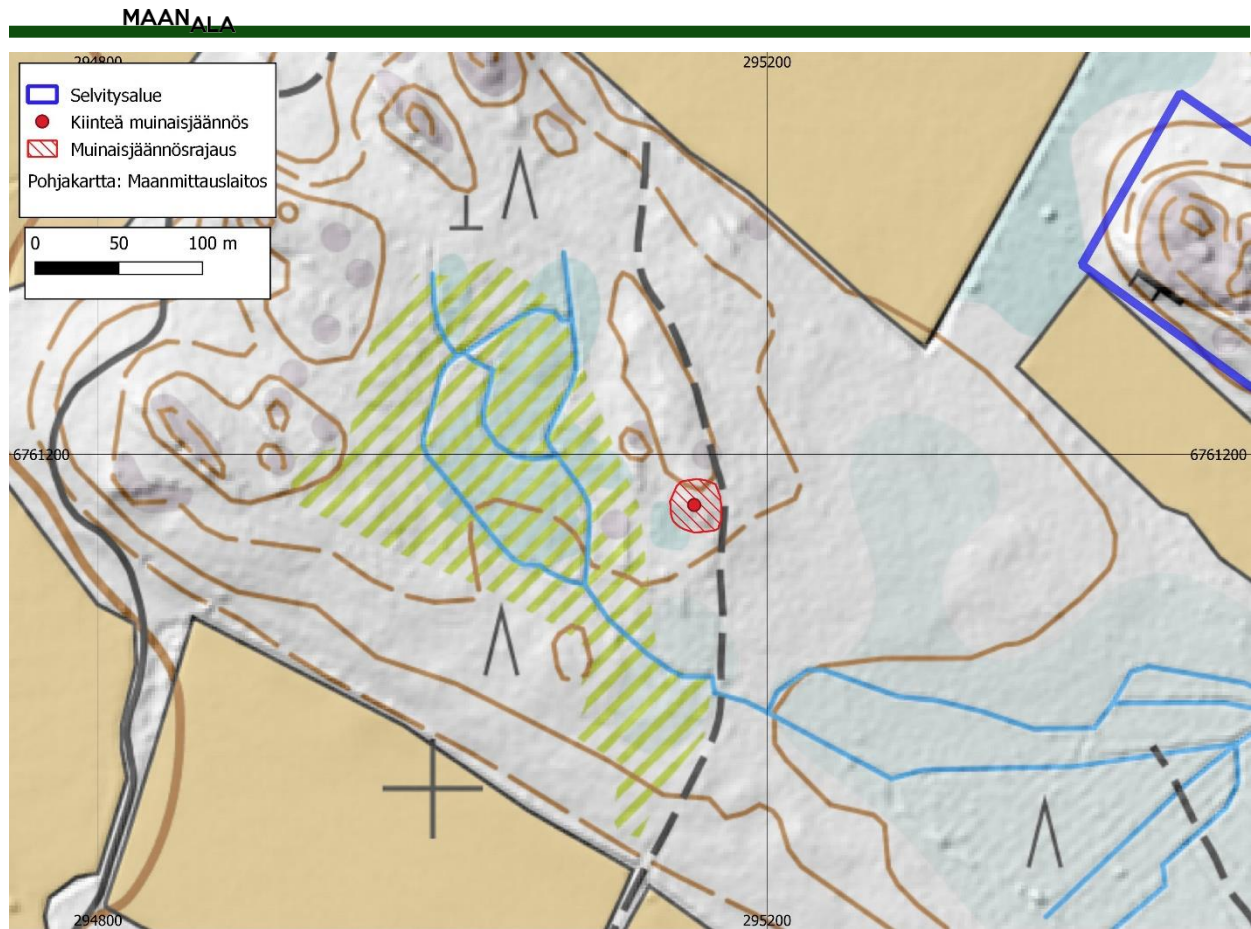
Röykkiön vieressä, heti sen itäreunan ulkopuolella, on kalliolla syvennys, jonka laajuus on 3 x 5 m ja suurin syvyys pari metriä. Se vaikuttaa luontaiselta, eikä poranreikiä tai muita merkkejä kiven louhimisesta havaittu. Syvennyksen pohjalla on irrallisia kiviä, jotka ovat arvattavasti röykkiöstä purettuja.

Röykkiön sijainti ei viittaa raivausröykkiöön, koska lähiympäristössä ei ole viljelyyn soveltuvaa maata. Rakenne ei sijaitse millään tunnetulla rajalla, eikä siten liene rajamerkkikään. Kohdetta on pidettävä todennäköisenä hautaröykkiönä ja sen ajoitusta ulkomuodon perusteella pronssikaudelle tai vanhemmalle rautakaudelle kuuluvana. Tulkintaan sopii myös em. mineraalimaa – vastaavaa ilmiötä esiintyy juuri hautaröykkiöissä.

Nykyasussaan röykkiö muistuttaa pientä lapinrauniota. Sijainti on sellaiselle kuitenkin epätyypillinen, koska vesistöyhteyttä ei ole, eikä maastonkohta erityisesti erotu ympäristöstään. Mahdollinen yhteys viereiseen pienialaiseen (nykyisin metsitettyyn) suohon on kuitenkin tutkimuksellisesti huomionarvoinen seikka.

Kohde löytyi 4.5.2024 tarkastettaessa em. pitkänomaista kalliomuodostumaa sen topografian vuoksi; kohta oli valikoitunut tarkastettavaksi myös laserkeilausaineistossa erottuneen em. kalliosyvennyksen vuoksi.

Kohde on nimetty sen pohjoispuoleisen peltoalueen mukaan. Lähempänä sijaitsevaa nimettyä paikkaa ei inventoinnin yhteydessä löytynyt historiallisilta kartoilta tai Kotimaisten kielten keskuksen Nimiarkiston aineistoista.

Kuva 14. Kohteen 1 sijainti ja rajausehdotus.

Kuva 15. Röykkiö lapion vasemmalla puolella. Etualalla on kalliossa oleva syvennys. Kaakosta.

Kuva 16. Röykkiö idästä kuvattuna. Takana vasemmalla erottuu tekstissä mainittu ojitettu suo.

Kuva 17. Röykkiön keskellä olevaa laatikkomaista kivirakennetta. Lännestä.

4. Lähteet

Arkistolähteet

Bilund, Antti & Sepänmaa, Timo & Jussila, Timo 2011. *Rauma–Forssa voimajohtolinjan muinaisjäännösinventointi 2011*. Mikroliitti Oy.

Laakso, Ville 1999–2000. *Loimaan kunnan muinaisjäännösinventointi 1999–2000*. Turun museokeskus.

Lönnberg, Maarit 1973. *Alastaron, Loimaan, Mellilän, Metsämaan, Vampulan ja Ypäjän inventointi*. Museoviraston arkisto.

Senaatin kartta 1884. *Karttalehti XIV/21*. Senaatin kartasto, Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-arkisto, Kansallisarkisto.

Wirzenius, Daniel 1778–80. *Geometrisk Charta öfver Maianoia Mättsänma och Kalljo Byars Ägor uti Björneborgs Län öfre Satagunda Nedredels Härad och Loimijoki Socken*. Metsämaa A64:4/1–15. Maanmittaushallituksen uudistusarkisto, Kansallisarkisto.

Wirzenius, Daniel 1779. *Chartan öfver Korfvis Bys Ägor uti Björneborgs Län Öfre Satagunda Härads Nedredel uti Loimijoki Socken*. Metsämaa A64:2/3–14. Maanmittaushallituksen uudistusarkisto, Kansallisarkisto.

Julkaisut

Laakso, Veikko 1986. *Suur-Loimaan historia I. Esihistorialliselta ajalta vuoteen 1721*. Loimaa.

Peruskartta 1960a. *Karttalehti 2113 02 Humpila*. Maanmittaushallitus.

Peruskartta 1960b. *Karttalehti 2113 03 Venäjä*. Maanmittaushallitus.

Peruskartta 1963a. *Karttalehti 2111 11 Metsämaa*. Maanmittaushallitus.

Peruskartta 1963b. *Karttalehti 2111 12 Maja-noja*. Maanmittaushallitus.

5. Yhteenveto

Kevään 2024 inventoinnissa hankittiin ajantasainen kuva Loimaan Palmusmäen alueelle suunnitteilla olleen aurinkovoimala-alueen arkeologisesta kulttuuriperinnöstä.

Selvityksessä todettiin yksi aiemmin rekisteröimätön kiinteäksi muinaisjäännökseksi tulkittava kohde: kiviröykkiö, joka on todennäköisesti pronssi- tai rautakautinen hauta.

Kohde ja sen säilyminen on huomioitava voimalahankkeen suunnittelun edetessä.

Parikkalassa 30.6.2024

Ville Laakso

Arkeologi, FT

Maanala Oy